

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY

AON wewn. 4587/94

Prof. dr hab. Julian KACZMAREK

INSTYTUCJE I ORGANIZACJE KSZTAŁTUJĄCE BEZPIECZEŃSTWO EUROPEJSKIE

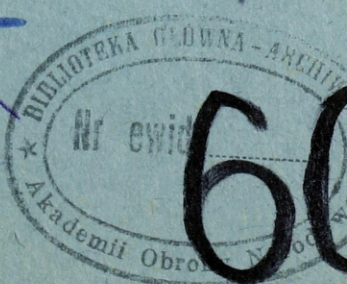
Castellum

Materiał studyjny

~~29~~

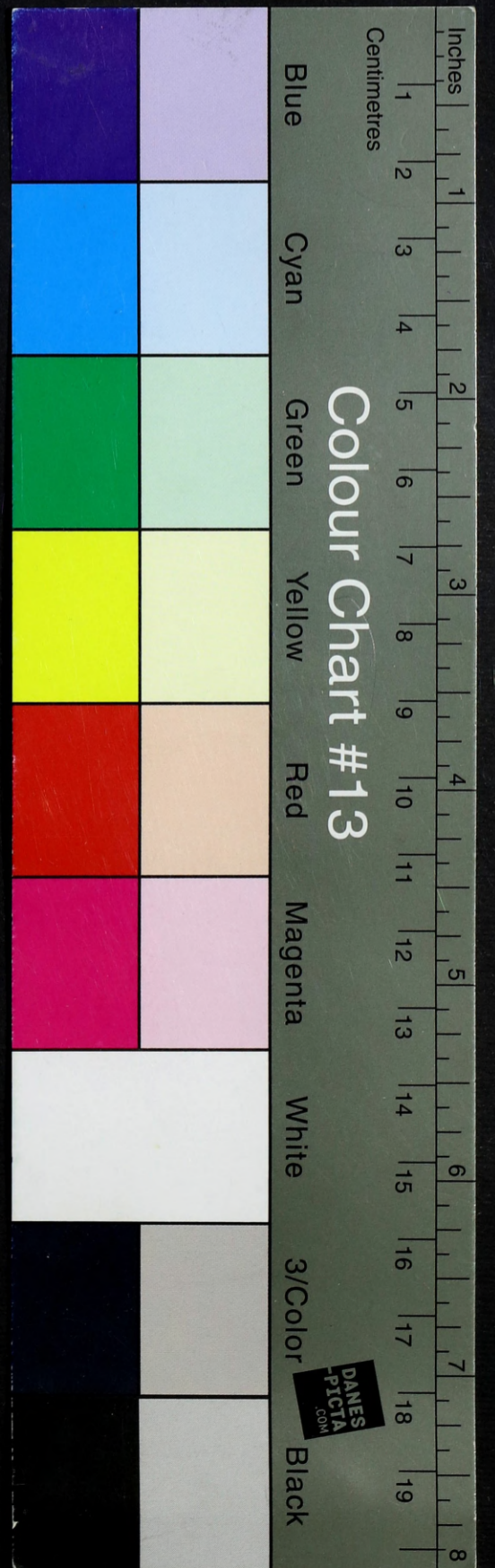
~~5/2935~~

60501

WARSZAWA

1994

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY

AON wewn. 4587/94

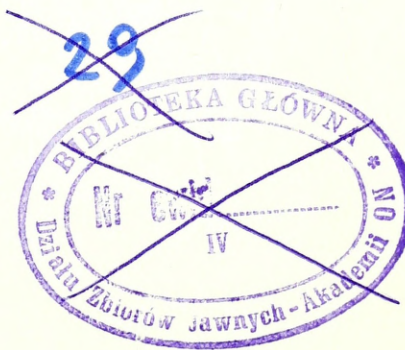

Prof. dr hab. Julian KACZMAREK

INSTYTUCJE I ORGANIZACJE KSZTAŁTUJĄCE BEZPIECZEŃSTWO EUROPEJSKIE

Material studyjny

~~9/2335~~

WARSZAWA

1994

Niniejszy materiał studyjny zalecam do wykorzystania
w procesie dydaktycznym AON przez nauczycieli akademickich
i studentów.

KOMENDANT
WYDZIAŁU STRATEGICZNO-OBRONNEGO
gen.bryg.dr Bolesław BALCEROWICZ

Spis treści:

Wstęp	5
1. Unia Europejska	10
2. Pakt Północnoatlantycki	17
3. Unia Zachodnio-Europejska	31
4. Rada Europy	37
5. Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy Europejskiej	40
Zakończenie	49
Bibliografia	51

Wstęp

Politykę bezpieczeństwa europejskiego kształtuje wiele instytucji i organizacji. Spośród nich wybrano te, które wspólnie mają na nią wpływ decydujący. Zaliczono do nich Unię Europejską (UE), Pakt Północnoatlantycki (NATO), Unię Zachodnio-Europejską (UZE), Radę Europy (RE) i Konferencję Bezpieczeństwa i Współpracy Europejskiej (KBWE) - rysunek 1 i 2.

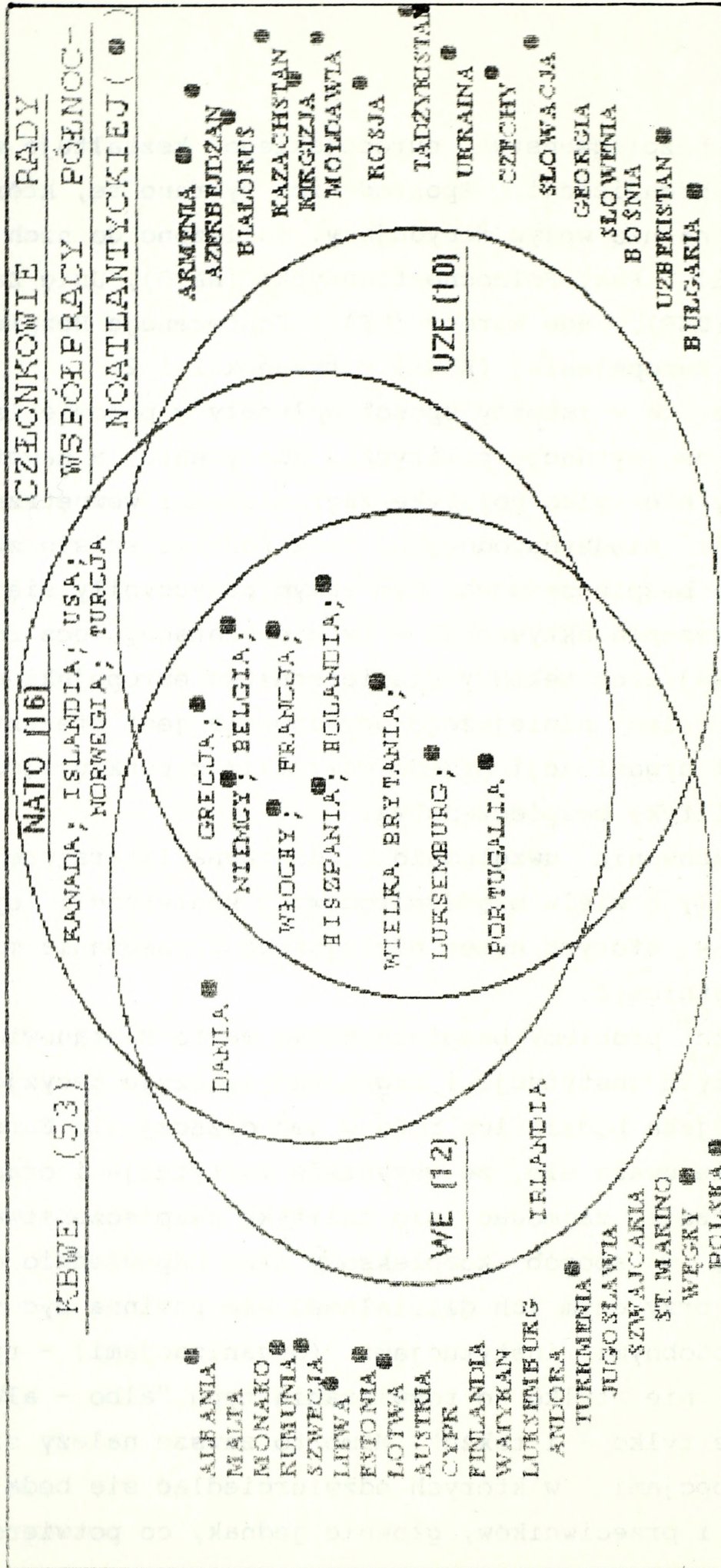
Instytucje te w istotny sposób wpłynęły w połowie lat osiemdziesiątych na sytuację polityczną kontynentu, a nawet świata; zdynamizowały nie tylko politykę zagraniczną i wewnętrzną państw i organizacji międzynarodowych, lecz również ściśle związaną z nimi politykę bezpieczeństwa. Tym samym przyczyniły się nie tylko do zwiększenia aktywności w tych obszarach, lecz również do powstania nowej architektury bezpieczeństwa europejskiego. Z tego względu celem niniejszego opracowania jest prezentacja ww. instytucji i organizacji przede wszystkim z punktu widzenia ich wpływu na politykę bezpieczeństwa.

Przy opracowaniu uwzględniono dostępną literaturę problemu oraz materiały z wielu międzynarodowych konferencji (sympozjów, seminariów) w których autor niniejszego opracowania miał przyjemność uczestniczyć.

Rozpatrując problemy bezpieczeństwa warto zastanowić się jakie są cele tych instytucji i organizacji, czyje decyzje one realizują oraz jaka będzie ich rola w jednoczącej się Europie.

Powszechnie uważa się, że wszystkie instytucje i organizacje, które zamierzają zajmować się polityką bezpieczeństwa powinny rozwijać się w sposób kompleksowy oraz odpowiednio do swoich możliwości, przy czym ich działalność nie powinna być sprzeczna z innymi podobnymi instytucjami (organizacjami) - rysunek 3. Chodzi więc nie tylko o rozwiązania typu "albo - albo", lecz również "nie tylko - i także". Mimo to zawsze należy się liczyć z różnymi opcjami, w których odzwierciedlać się będą interesy sojuszników i przeciwników, głównie jednak, co potwierdza wiele

BEZPIECZEŃSTWO EUROPEJSKIE

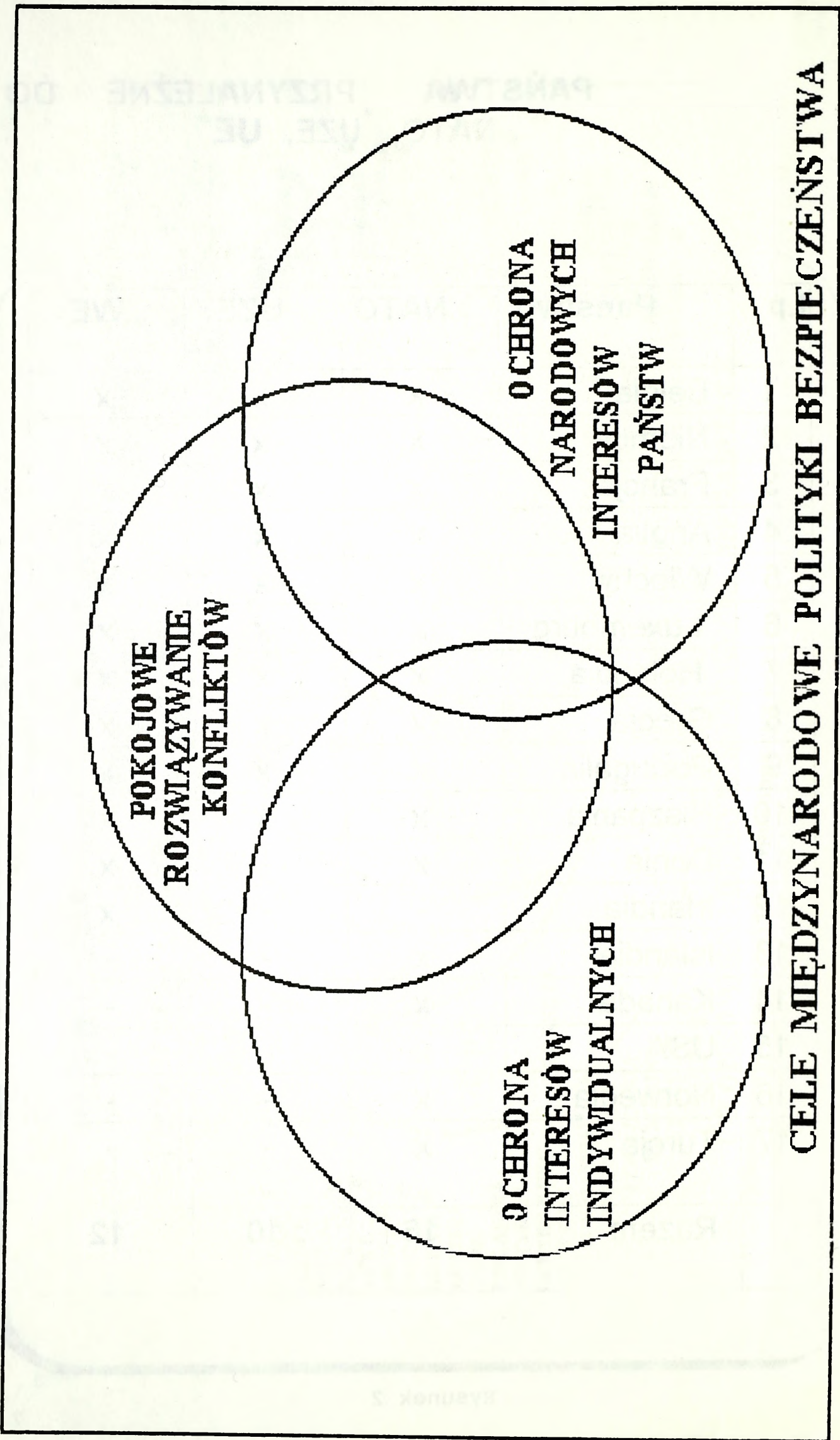
CZŁONKOWIE RADY WSPÓŁPRACY PÓŁNOCNOATLANTYCKIEJ

Rysunek 1

**PAŃSTWA PRZYNALEŻNE DO
NATO, UZE, UE**

Lp	Państwo	NATO	UZE	WE
1	Belgia	x	x	x
2	Niemcy	x	x	x
3	Francja	x	x	x
4	Anglia	x	x	x
5	Włochy	x	x	x
6	Luxemburg	x	x	x
7	Holandia	x	x	x
8	Grecja	x	x	x
9	Portugalia	x	x	x
10	Hiszpania	x	x	x
11	Dania	x	-	x
12	Irlandia	-	-	x
13	Islandia	x	-	-
14	Kanada	x	-	-
15	USA	x	-	-
16	Norwegia	x	-	-
17	Turcja	x	-	-
	Razem	16	10	12

Rysunek 2

Rysunek 3

faktów, odzwierciedlać one będą interesy narodowe (regionalne), nawet wówczas gdy podnoszone są korzyści wspólnoty.

Należy również na wstępie odnotować, że z chwilą poważnego ograniczenia konfrontacji polityczno-militarnej na osi Wschód - Zachód, wszystkie organizacje (instytucje), a więc również te, które są prezentowane w niniejszym opracowaniu, zostały zmuszone do przeanalizowania zaistniałej sytuacji i dostosowania do niej swojej działalności. Nadal jednak na pierwszym planie stawia się problemy: polityki bezpieczeństwa, lecz rozumianego znacznie szerzej niż dotychczas oraz zapewnienia, utrzymania i utrwalania pokoju, co uwzględnione zostanie w niniejszym opracowaniu.

Przeznaczone ono jest przede wszystkim jako pomoc w procesie kształcenia (szkolenia) studentów (słuchaczy) szkół wyższych.

1. Unia Europejska

Rodowód Unii Europejskiej jako instytucji integrującej dwanaście państw europejskich sięga pierwszych lat powojennych. Unia ta w jej obecnym kształcie jest dziełem wyteżonej i długoletniej pracy prowadzonej niemal od zakończenia wojny.

Realny kształt nadały jej Układy Paryskie. Zaowocowały one w kwietniu 1951 roku powołaniem przez Belgię, Holandię, Francję, Luksemburg, Niemcy i Włochy, Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali.

Sześć lat później te same państwa podpisują Układy Rzymskie, mocą których powstała Europejska Wspólnota Gospodarcza oraz Europejska Wspólnota Energii Atomowej.

Układy te pozwoliły na stworzenie wspólnoty gospodarczej w ramach której dozwolony był wolny przepływ towarów, usług i ludzi. Należy również podkreślić, że Wspólnota od samego początku swego istnienia dążyła do zapewnienia pokoju, co udawało jej się osiągnąć przede wszystkim dlatego, że znalazła instytucjonalne rozwiązania w ramach których mogli współpracować zarówno zwycięzcy, jak i pokonani w drugiej wojnie światowej.

Mimo dwukrotnego sprzeciwu de Gaulle'a (w 1961 i 1967 roku) Wspólnotę powiększono w 1972 roku o trzy kraje: Danię, Irlandię i Wielką Brytanię. Równolegle ze wzrostem liczby członków (z 6 do 9) poszerzono zakres kompetencji Wspólnoty, włączając do nich politykę socjalną, regionalną i ekologiczną.

W 1979 roku powstaje Europejski System Walutowy. Jego oficjalną jednostką monetarną staje się ECU (European Currency Unit). W tym samym roku odbywają się pierwsze wybory do parlamentu europejskiego.

W 1981 roku skład Wspólnoty Europejskiej (taka jej nazwa została przyjęta) powiększył się o Grecję, a w 1986 roku o dalsze dwa państwa - Hiszpanię i Portugalię - rysunek 4.

Wnioski o przyjęcie do Wspólnoty Europejskiej złożyły również: Austria, Finlandia, Norwegia, Szwecja i Turcja, które prawdopodobnie będą rozpatrywane w 1996 roku.

Kolejnym etapem zgłębiania jedności "dwunastki" był traktat podpisany 10 grudnia 1991 roku w małym holenderskim miasteczku Maastricht, który z dniem 1 listopada powoływał Unię Europejską. Jej głównym zadaniem jest stworzenie wspólnego rynku, wspólnej unii gospodarczej i finansowej oraz wspólnej polityki zagranicznej i polityki bezpieczeństwa.

Traktat z Maastricht, aby obowiązywać musiał być ratyfikowany przez parlamenty poszczególnych krajów, bądź zaakceptowany w ogólnonarodowym referendum. W związku z tym rozpoczęła się długa - i jak się okazało - trudna, najeżona wieloma kłopotami droga do wprowadzenia Unii w życie. W czerwcu 1992 roku Duńczycy odrzucają w referendum Traktat z Maastricht. Po renegocjacjach niektórych z jego postanowień zaakceptowali je dopiero w drugim referendum, w maju 1993 roku. We wrześniu 1992 roku francuskie referendum aprobuje niewielką większością głosów postanowienia z Maastricht. W lipcu 1993 roku, po burzliwej debacie w izbie gmin, premierowi Wielkiej Brytanii Johnowi Majorowi udaje się przeforsować przyjęcie traktatu przez parlament. Akceptuje go następnie izba lordów. Jako ostatnie z państw Dwunastki ratyfikują traktat z Maastricht Niemcy. Drogę do ratyfikacji otworzył werdykt Trybunału Konstytucyjnego w Karlsruhe, który stwierdził w październiku 1993 roku iż traktat o Unii Europejskiej nie jest sprzeczny z niemiecką ustawą zasadniczą. Oznacza to, że Traktat z Maastricht, mimo przedstawionych perturbacji i związanym z nimi dziesięciomiesięcznym opóźnieniem, wszedł w życie 1 listopada 1993 roku.

Traktat z Maastricht jest dokumentem zarówno prawnym, jak i politycznym, dokumentem, który ponadto ma stanowić podstawę federalnej Europy. Rozszerza on strefę współpracy między państwami członkowskimi. Współpraca ta ma być realizowana w ramach: Rady Ministrów, Rady Europejskiej, Parlamentu Europejskiego, Komisji

Europejskiej i Trybunału Europejskiego. Dla ich wsparcia powołano Komitet Gospodarczy i Socjalny oraz Komisję do Spraw Regionów, a także Rachunkowość Europejską - rysunek 5.

1. Centralnym organem decyzyjnym Unii Europejskiej jest **Rada Ministrów**. W jej skład wchodzi ministrowie poszczególnych państw Unii, przy czym rodzaj rozpatrywanej sprawy decyduje który z ministrów bierze w niej udział. Może to w określonej sprawie być Rada Ministrów Spraw Zagranicznych, Rada Ministrów Komunikacji, lub inna.

Co sześć miesięcy następuje zmiana przewodniczącego Rady (prezydenta).

Projekty ustaw (uchwał, decyzji) przygotowują stali przedstawiciele wchodzący w skład Komitetu Rady oraz kompetentni specjaliści w danej dziedzinie z poszczególnych ministerstw Unii. Radę wspiera Generalny Sekretariat stacjonujący w Brukseli. Rada ściśle współpracuje z Parlamentem Europejskim.

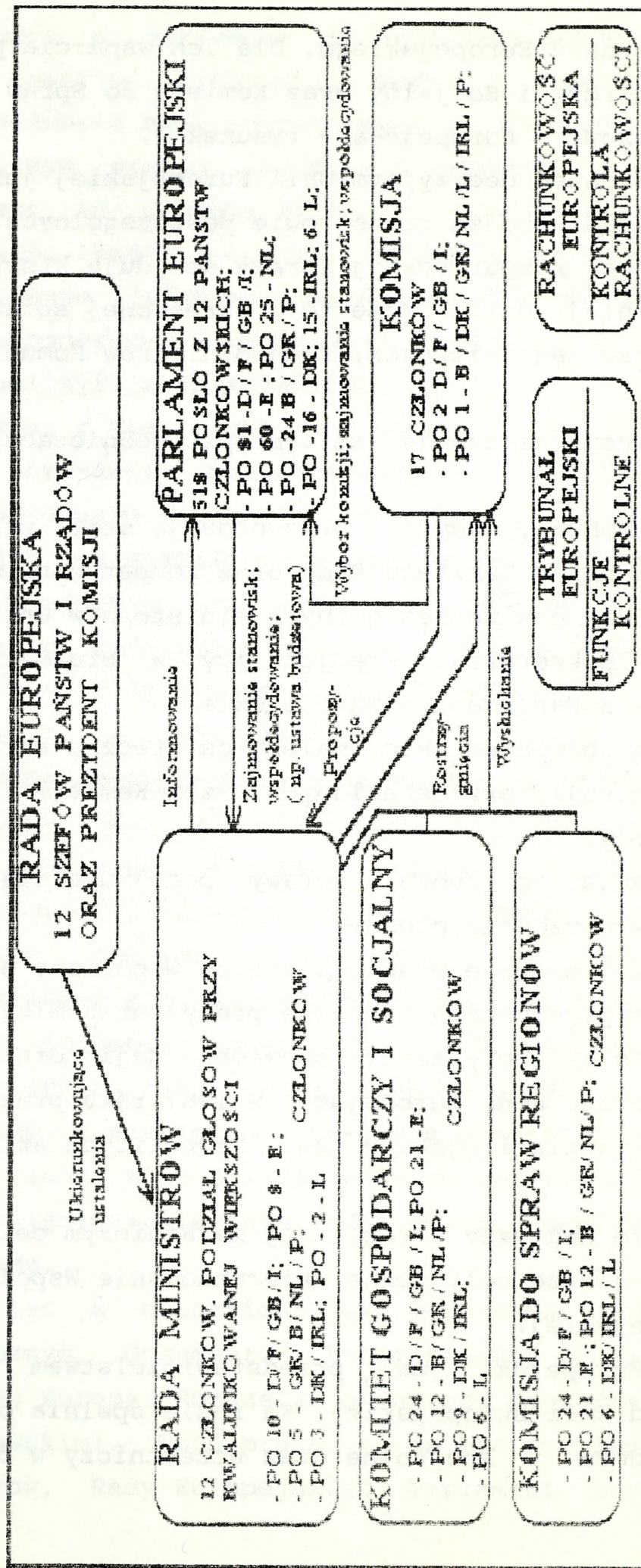
Do podstawowych obowiązków Rady należy ostateczna akceptacja ustaw (uchwał, decyzji) przedstawionych przez Komisję i uzgodnionych z Parlamentem.

Decyzje, stosownie do rodzaju sprawy, podejmuje się zwykłą lub kwalifikowaną większością głosów.

2. Od 1974 roku szefowie państw i rządów Wspólnoty oraz ich ministrowie spraw zagranicznych, a także prezydent Komisji Europejskiej zaczęli się spotykać dla omówienia najistotniejszych spraw Wspólnoty tworząc **Radę Europejską**. W 1987 roku praktyka ta została przyjęta prawnie i ujęta w tzw. "Jednolitych Aktach Europejskich".

Rada zbiera się dwa razy w roku. Jej zasadniczym celem jest ocena sytuacji i dalsze polityczne ukierunkowanie Wspólnoty, a obecnie Unii Europejskiej.

3. **Parlament Europejski** jest przedstawicielstwem narodów wchodzących w skład Unii Europejskiej. Na razie spełnia on jeszcze funkcje doradcze i kontrolne oraz uczestniczy w procesie opracowania ustaw.

Rysunek 5

W skład parlamentu wchodzi 518 posłów wybieranych na okres 5 lat.

Prezydentowi parlamentu podlega 14 wiceprezydentów oraz 19 komisji.

Parlament sprawuje swą podstawową funkcję (legislacyjną) wspólnie z Komisją i Radą Ministrów. Przewiduje się poszerzenie kompetencji parlamentu w tym zakresie.

Siedzibą parlamentu jest Strassburg.

4. Do szczególnie istotnych elementów Unii zaliczyć należy **Komisję Europejską**. Jest ona organem wykonawczym Unii. Od 1986 roku w jej skład wchodzi 17 członków, z tego: po dwóch z Francji, Hiszpanii, Niemiec, Wielkiej Brytanii i Włoch oraz po jednym z pozostałych krajów.

Członków Komisji deleguje każde państwo na okres 5 lat. Podlegają oni wyłącznie kontroli parlamentu europejskiego. Komisja działa w interesie Unii i nie może jej ukierunkowywać żadne z państw Unii.

Jako strażnik ustaleń przyjętych przez Unię, zapewnia wcielenie w życie wszystkich postanowień Rady Europejskiej i Rady Ministrów.

Komisja jest upoważniona do podejmowania inicjatyw ustawodawczych.

Ekonomiczny dobrobyt ma zostać zapewniony przez urzeczywistnienie pełnej unii ekonomicznej i monetarnej. Traktat z Maastricht przewiduje, najpóźniej do 1999 roku, wejście w życie jednolitej waluty ECU i utworzenie centralnego banku europejskiego.

Zwiększenie znaczenia Unii w polityce zagranicznej ma zostać osiągnięte przez wspólne działanie państw członkowskich. Traktat przewiduje, że państwa członkowskie będą prowadziły wspólną politykę zagraniczną wobec państw trzecich oraz wspólną politykę obronną, co w przyszłości ma prowadzić do jednolitej obrony. Organizacją, która w przyszłości może zapewniać wspólną obronę będzie prawdopodobnie Unia Zachodnio-Europejska.

Współpraca w sprawach wewnętrznych i wymiaru sprawiedliwości ma poprawić efektywność w rozwiązywaniu problemów mających wymiar ponad państwowy, takich jak narkotyki, zorganizowana przestępczość, terroryzm, czy też nielegalna imigracja. Wraz ze zniknięciem granic wewnętrznych Unia musi wspólnie uzgadniać swoją politykę wobec azylantów oraz koordynować działania policji.

Niezależnie od wątpliwości i sceptycyzmu towarzyszącego narodziłom Unii, większość opinii jest zgodna, iż Europa Zachodnia wkroczyła 1 listopada 1993 roku w nową erę. Ma ona stopniowo doprowadzić kraje naszego kontynentu do pełnej unii gospodarczej, walutowej i politycznej.

2. Pakt Północnoatlantycki

W końcowej fazie drugiej wojny światowej, siedem tygodni po kapitulacji faszystowskich Niemiec i sześć tygodni po zrzuconiu pierwszej bomby atomowej na Hiroszimę, 50 państw podpisało w San Francisco Kartę Narodów Zjednoczonych. Miało to miejsce 26 czerwca 1945 roku. Świat wierzył wówczas, że ludzkość zrozumiała nareszcie doświadczenia minionych wieków i w Narodach Zjednoczonych znalazła organizację, która stworzy warunki do pokojowego życia całej naszej światowej społeczności. Niestety marzenia te nie ziściły się.

Cztery lata po wyżej przedstawionych wydarzeniach Europa stała znowu w obliczu nowych zagrożeń, w stosunku do których sama Karta Narodów Zjednoczonych nie stanowiła wystarczającej ochrony. Ponieważ zawierała (i nadal zawiera) ona ustalenia (artykuł 51), które upoważniają jej członków do samodzielnego lub kolektywnego przygotowania się w celu odparcia ewentualnej agresji militarnej, 10 państw europejskich zwróciło się do Stanów Zjednoczonych i Kanady z propozycją zawarcia umowy dotyczącej wzajemnej pomocy. 4 kwietnia 1949 roku przybyły one do Waszyngtonu i podpisały Układ Północnoatlantycki.

Co zaistniało w ciągu tych prawie czterech lat, że owe 12 państw zmuszone zostało do podpisania tego regionalnego kolektywnego paktu obronnego?

Upadek dwóch wielkich potęg militarnych i przemysłowych - Niemiec i Japonii, przyczynił się do powstania na zachodniej i wschodniej granicy Związku Radzieckiego swego rodzaju próżni. Wykorzystując tę dogodną sytuację, ZSRR, w oparciu o siłę swojej Armii Czerwonej, rozpoczął ekspansywną politykę, która wkrótce mogła zagrozić pokojowi i kolektywnemu bezpieczeństwu zorganizowanemu przez ONZ. Już w 1945 roku nawet zdecydowani optymiści mogli stwierdzić, że na horyzoncie zarysowują się gradowe chmury.

Konferencja w Jałcie, którą Rossevelt, Churchill i Stalin przeprowadzili w lutym 1945 roku, uważana była za niesprawiedliwą, gdyż zalegalizowała podział na Europę Zachodnią i Wschodnią. Dokonała bowiem podziału Niemiec, Polskę usytuowała w zupełnie zmienionych granicach, a ponadto poszerzała terytorium ZSRR o wiele obszarów, które uprzednio do tego państwa nie należały. Dotyczyło to także wschodnich obszarów ZSRR. Niepodległość Korei miała być ograniczona przez stacjonowanie okupacyjnych wojsk radzieckich i amerykańskich, a kilka japońskich wysp miało być przyznanych Związkowi Radzieckiemu. Poważnym osiągnięciem Jałty było natomiast postanowienie, że we wszystkich oswobodzonych krajach powinny być przeprowadzone wybory, z których wyłonić się powinny demokratyczne rządy.

Gdy w czerwcu 1945 roku podpisywano Kartę Narodów Zjednoczonych, Polska nie została zaproszona, gdyż ZSRR i mocarstwa zachodnie nie mogły się porozumieć co do prowizorycznego składu rządu który powinien reprezentować nasz kraj.

Konferencja Poczdamska, która obradowała w lipcu i sierpniu 1945 roku, przyjęła kapitulację Niemiec, uznała za niezbędne ich zdemilitaryzowanie, zaakceptowała oddanie określonych terytoriów ZSRR i Polsce oraz zaakceptowała konieczność doprowadzenia do bezwarunkowej kapitulacji Japonii.

Do listopada 1945 roku udało się ZSRR opracować tekst układów pokojowych z Włochami, Finlandią, Bułgarią, Węgrami i Rumunią, ale dopiero w lutym 1947 roku układy te zostały podpisane.

W marcu 1947 roku odbyło się w Moskwie spotkanie ministrów spraw zagranicznych odnośnie do sformułowania układów pokojowych z Niemcami i Austrią, lecz nie doszło wówczas do porozumienia w sprawach niemieckich. Kolejna konferencja w tej sprawie odbyła się w Londynie (listopad 1947 r.). Ona również potwierdziła niezgodność stanowisk. Podobny rezultat osiągnęła konferencja w Paryżu (maj 1949 r.). Należy ponadto odnotować, że zastępcy ministrów spraw zagranicznych obradowali w tej sprawie 109 dni w 1951 r. i nie osiągnęli konsensusu.

Niepowodzenie konferencji moskiewskiej z 1947 roku było potwierdzeniem, że rozwijająca się w czasie wojny współpraca ZSRR z Zachodnimi Demokracjami faktycznie się skończyła. Wprawdzie Karta Narodów Zjednoczonych dawała nadzieję na pomyślny rozwój tej współpracy, lecz ZSRR wykorzystując swoją mocarstwową pozycję zaczął blokować (lub wręcz torpedować) wszystkie pokojowe rozwiązania. Dotyczyło to także Rady Bezpieczeństwa ONZ. Przykładem tego może być sprawozdanie komisji zajmującej się nieporozumieniami, które miały miejsce między Grecją, Albanią i Bułgarią. Mimo iż komisja stwierdziła nieprawidłowe postępowanie Albanii i Bułgarii, stanowcze veto ZSRR uniemożliwiło znalezienie środków zaradczych.

Rekapitulując należy stwierdzić, że starania Zachodu aby nakłonić ZSRR do stworzenia z ONZ instrumentu zdolnego do utrzymania pokoju natrafiały na radziecki opór.

Radziecka ekspansja terytorialna okresu stalinowskiego rozpoczęła się już w czasie wojny aneksją Litwy, Łotwy i Estonii oraz częścią Polski, Rumunii, Prus Wschodnich i wschodniej części Czechosłowacji, t.j. razem około 500 000 km² powierzchni i 23 milionów ludzi. Premier i minister spraw zagranicznych Belgii P.H. Spaak podczas Zgromadzenia Ogólnego ONZ w 1948 roku stwierdził: *Jest tylko jedno mocarstwo, które zagrabiło obce terytoria. Tym mocarstwem jest ZSRR.*

Ekspansja terytorialna ZSRR wzmogła się po upadku Niemiec i znalazła swoje odbicie w hegemonistycznej polityce w stosunku do państw Europy Środkowej i Wschodniej. Obecność wojsk radzieckich w sercu Europy doprowadziła do podporządkowania Związkowi Radzieckiemu: Albanii, Bułgarii, Czechosłowacji, Niemiec Wschodnich, Polski, Rumunii i Węgier.

ZSRR rozprzestrzenił także swoje wpływy na inne części świata. Poprzez zajęcie znacznej części Mandżurii i Północnej Korei zwiększył swoje oddziaływanie na Azję.

W owym czasie miało również miejsce wiele prób mających na celu zwiększenie wpływu ZSRR na inne państwa. Dzięki odpowied-

niemu przeciwdziałaniu wiele z nich zostało udaremnionych. Na przykład dzięki postanowieniom Układu Teherańskiego i protestom ONZ udało się nie dopuścić do zdobycia przyczółka w Azerbejdżanie i północnej części Iranu, który miał umożliwić zwiększenie wpływu ZSRR na kraje Bliskiego Wschodu.

Pod koniec 1947 roku przeprowadzono skoncentrowaną kampanię i przy pomocy kłamliwych argumentów starano się doprowadzić do zmiany ustroju w państwach Europy Zachodniej, a przede wszystkim we Francji i Włoszech. Szermowano nie tylko agitacją polityczną, lecz również subwencjami, a ponadto, wspierano akcje strajkowe.

Ta radziecka ekspansja spowodowała, że państwa Europy Zachodniej zmuszone zostały do szukania dróg i sposobów do obrony swoich wolności i swego bezpieczeństwa. Było przy tym zjawiskiem naturalnym, że państwa te wcześniej lub później zwrócić się do USA o pomoc, gdyż tylko to państwo było wystarczająco silne aby zahamować działalność ZSRR. USA zareagowało niezwłocznie i rozstrzygająco.

Truman, który w kwietniu 1945 roku objął urząd prezydenta Stanów Zjednoczonych, uznał, że jeżeli USA "odwróci się do świata plecami", to za kilka lat będziemy mieli kolejną wojnę światową. W związku z tym zaczął dążyć do tego, by na kontynencie europejskim nie powstała nowa potęga, która byłaby wrogo ustosunkowana do USA i innych demokratycznych państw (instytucji, organizacji). Wydawało się jednak, że bez intensywnych przeciwdziałań, tak właśnie może się stać, gdyż ZSRR zamierzał za wszelką cenę narzucić swoją wolę całej Europie i innym częściom świata. Zniszczenia wojenne wielu krajów powodowały, że mogły one stać się łatwą zdobyczą i ten fakt powodował intensyfikację radzieckiej ekspansji.

Stało się zrozumiałe, że obecnie liczą się czyny, a nie słowa. Truman realizując przyjętą politykę, odrzucił żądania ZSRR odnośnie odszkodowań wojennych, był bowiem świadom jakie by to spowodowało następstwa w stosunku do w pełni sparaliżowanych Niemiec.

W Europie najsilniejszy był radziecki napór na Grecję i Turcję. W lutym 1947 roku amerykański rząd został zaalarmowany z Londynu, że Wielka Brytania nie jest w stanie obu tym krajom udzielać niezbędnej pomocy gospodarczej i wojskowej, aby steru władzy nie przejęli tam komuniści. Brytyjskie wsparcie faktycznie skończyło się w marcu.

12 marca 1947 roku prezydent USA, przy okazji prezentacji swej koncepcji politycznej, która weszła do historii jako "doktryna Trumana", stwierdził, że nie ma już żadnych iluzji co do możliwości łagodzenia sporów ze Stalinem. Stwierdził przed kongresem, że USA muszą wspierać wolne narody, które przeciwstawiają się uzbrojonym mniejszościom oraz naciskowi z zewnątrz. Kongres zaakceptował propozycje prezydenta i wyasygnował 400 mil. dolarów na pomoc dla Grecji i Turcji, a także wyraził zgodę na wysłanie amerykańskich misji cywilnych i wojskowych do Aten i Ankary.

"Doktryna Trumana" miała na względzie oddalenie zagrożenia Grecji i Turcji oraz poprawę ogólnej sytuacji w Zachodniej Europie, która była równie niepokojąca. Mimo pomocy Stanów Zjednoczonych dla wszystkich wolnych narodów Europy, gospodarka europejska zbyt wolno wychodziła ze zniszczeń wojennych i znalazła się na skraju załamania. W związku z tym ówczesny amerykański minister spraw zagranicznych, generał G.C. Maarshall w swoim wystąpieniu na Uniwersytecie Harvardzkim przedstawił propozycję programu zmierzającą do odbudowy Europy. Zaproponował, by USA przystąpiły do pomocy Europie i zasugerował aby kraje europejskie, ze względu na ich potrzeby, zjednoczyły się i przedstawiły wspólny program opracowany, jeżeli nie przez wszystkich, to przez większość z nich. Dodał, że polityka ta nie będzie skierowana przeciwko żadnemu krajowi i żadnej doktrynie, lecz przeciwko głodowi, biedzie, zwątpieniu i haosowi.

Propozycja ta, która w następnych latach doprowadziła do odbudowy gospodarki państw Zachodniej Europy, była także skierowana do ZSRR i innych krajów zza tzw. "żelaznej kurtyny". Stalin

odrzucał jednak każdą amerykańską propozycję pomocy i zmuszał do tego kraje będące pod wpływem ZSRR, mimo, że Polska i Czechosłowacja widziały w niej swój interes.

W sierpniu 1947 roku Stalin sformował Komintern, który m.in. miał na celu zwalczanie Planu Maarshala jako instrumentu amerykańskiego imperializmu. W jego skład wchodził sekretarze partii komunistycznych: ZSRR, Polski, Czechosłowacji, Rumunii, Węgier, Jugosławii, Francji, Włoch i w późniejszym czasie Holandii. Głównym celem Kominternu była jednak koordynacja działalności ruchu komunistycznego w poszczególnych państwach - łącznie z walką zbrojną w Grecji.

Przedstawiona działalność spowodowała, że radzieckie zamiary stały się odtąd klarowne. Europa zmierzała do podzielenia się na dwa bloki. W tej sytuacji państwa Europy Zachodniej uznały, że niezbędne jest ich zjednoczenie, gdyż tylko ono mogło zapewnić równowagę sił.

Wielu wielkich mężów stanu, m.in. premier Wielkiej Brytanii Winston Churchill i kanadyjski minister spraw zagranicznych Luis St. Laurent, już w 1946 roku proponowało utworzenie unii obronnej w ramach ONZ. Propozycji tej nie przyjęto.

W styczniu 1948 roku brytyjski minister spraw zagranicznych Ernest Bevin przedstawił plan powołania Unii Zachodniej, która poprzez sieć bilateralnych umów byłaby zorganizowana na wzór układu z Dunkierki. Układ ten został 4 marca 1947 roku podpisany przez Francję i Wielką Brytanię. Chodziło w nim o układ "wzajemnej pomocy" ważny przez 50 lat, na podstawie którego obie strony chciały się zjednoczyć na wypadek nowej próby agresji niemieckiej. Oprócz tego były one zobowiązane do ścisłej konsultacji dotyczącej stosunków gospodarczych dla zapewnienia wzrostu stopy życiowej obywateli i stabilizacji gospodarczej, aby w ten sposób wnieść wymierny wkład w urzeczywistnienie gospodarczych i socjalnych celów stawianych przez ONZ. Idea ta została życzliwie potraktowana. Układ z Dunkierki był jednak wyraźnie skierowany przeciwko ewentualnej ponownej agresji niemieckiej.

Lepszym modelem okazał się układ z Rio de Janeiro, który 1 września 1947 roku podpisany został przez ONZ i 20 państw południowo-amerykańskich, bez Nikaragui i Ekwadoru. Ten międzynarodowy układ był, poprzez wzajemne wsparcie, istotnym kolektywnym paktem obronnym przeciwko każdej agresji i stanowił przykład układu regionalnego w ramach Karty Narodów Zjednoczonych.

Podczas gdy problemy te były na forum międzynarodowym dyskutowane, w lutym 1948 roku w Czechosłowacji dokonany został komunistyczny zamach stanu, co spowodowało, że kraj ten został całkowicie podporządkowany wpływowi ZSRR. Dla Zachodu był to kolejny sygnał wskazujący na niezbędność zrealizowania wspólnych przedsięwzięć obronnych.

4 marca spotkali się przedstawiciele: Belgii, Francji, Luksemburga, Holandii i Wielkiej Brytanii w Brukseli aby radzić o wspólnej pomocy. Ich starania zostały uwieńczone sukcesem. W ramach podpisanych 17 marca 1947 roku Układów Brukselskich państwa te zobowiązały się do stworzenia wspólnego systemu obronnego i dalszego umacniania związków gospodarczych i kulturalnych.

Artykuł 4 Układów Brukselskich stwierdzał, że w wypadku gdyby jedno z układających się państw stało się celem "zbrojnej agresji w Europie" inne układające się strony zapewnią mu "pomoc i wsparcie wszystkimi dostępnymi środkami militarnymi i niemilitarnymi". Układ ten, ważny na 50 lat, za najwyższą instytucję "Unii Zachodniej" określił Radę Konsultacyjną składającą się z 5 ministrów spraw zagranicznych, której podporządkowany został "Zachodni Komitet Obronny", w skład którego wchodziłi przedstawiciele układających się stron.

30 kwietnia 1948 roku ministrowie obrony i szefowie sztabów państw członków Układu Brukselskiego spotkali się w Londynie aby ustalić potrzeby swoich krajów z zakresu uzbrojenia, a także stwierdzić na ile te potrzeby mogą być pokryte przez własną produkcję oraz na ile niezbędna będzie pomoc USA i Kanady. W związku z powyższym od czerwca 1948 roku w obradach tych uczestniczyli eksperci ze Stanów Zjednoczonych i Kanady.

Zaledwie podpisano Układ Brukselski, a już ZSRR rozpoczął blokadę Zachodniego Berlina. Rozpoczęła się ona 24 czerwca 1948 roku i trwała 343 dni. Nie odniosła jednak pożądanego skutku, gdyż Zachód stworzył most powietrzny, który uczynił ową blokadę bezcelową. W rezultacie tego 9 maja 1949 roku została ona zlikwidowana. Działalność ta spowodowała konieczność przyspieszenia rozbudowy obronnej Zachodu.

We wrześniu 1948 roku utworzono w ramach Układu Brukselskiego organizację obronną. Przewodniczącym Komitetu tej organizacji wyznaczony został marszałek Montgomery. Równocześnie otrzymał nominację na naczelnego dowódcę. Na kwaterę główną wyznaczono miejscowość Fontainebleau we Francji. Na dowódców rodzajów sił zbrojnych wyznaczeni zostali: generał de Lattre Tassigny (Francja) dla sił lądowych, marszałek James Robb (W. Brytania) dla sił powietrznych i wiceadmirał Jaujard (Francja) dla sił morskich.

Utworzenie organizacji obronnej państw Europy Zachodniej wywołało reakcję Stanów Zjednoczonych.

11 kwietnia 1948 roku amerykański minister spraw zagranicznych generał G.C. Marshall i jego sekretarz stanu Robert M. Lowett z dwoma senatorami A.H. Vanderbergiem i T.C. Connally rozpoczęli pierwsze rozmowy nad problemem bezpieczeństwa w obszarze północnoatlantyckim.

28 kwietnia 1948 roku kanadyjski premier St. Laurent wystąpił w kanadyjskim sejmie z propozycją wzajemnej pomocy przez powołanie systemu obronnego, który by rozszerzał ramy Układu Brukselskiego. Propozycja ta została gorąco poparta przez E. Bevina. Już 11 czerwca 1948 roku, po wniesieniu odpowiedniej poprawki do amerykańskiej konstytucji, rozpoczęły się w Waszyngtonie rozmowy między amerykańskim ministrem spraw zagranicznych, ambasadorem Kanady i państwami Unii Zachodniej. Zakończyły się 9 września 1948 roku sprawozdaniami dla rządów. Gdy sprawozdania te zostały przez poszczególne rządy zaakceptowane, Rada Konsultacyjna Układu Brukselskiego mogła pod koniec października 1948 roku okreś-

lic zasady powołania paktu obronnego obejmującego rejon północnoatlantycki.

Tekst Układu został ogłoszony 18 marca 1949 roku. Już przed tą datą (15 marca 1949 r.) państwa - członkowie Układu Brukselskiego oraz USA i Kanada skierowały do Danii, Islandii, Włoch, Norwegii i Portugalii oficjalne zaproszenie do przystąpienia tych państw do paktu. Zaproszenia zostały przyjęte.

Mimo nacisków ZSRR, 4 kwietnia 1949 roku Pakt Północnoatlantycki został podpisany. Parlamenti państw sygnatariuszy układu zatwierdziły go w ciągu 5 miesięcy.

Później dołączyły następne państwa do układu: Grecja i Turcja, które formalnie zostały członkami 18 lutego 1951 roku.

Republika Federalna Niemiec została zaproszona do Układu, po uprzednim podpisaniu w październiku 1954 roku Układów Paryskich. Oficjalne jej przyjęcie na członka Paktu Północnoatlantyckiego nastąpiło 9 maja 1955 roku.

Formalnie przyjęcie Hiszpanii jako 16 członka paktu zostało ratyfikowane 30 maja 1982 roku - rysunek 6.

W Pakcie Północnoatlantyckim (NATO) stworzono dwa rodzaje organów: cywilne i wojskowe. Są one odpowiedzialne za formułowanie polityki sojuszu i nadzorowanie wprowadzenia jej w życie - rysunek 7.

Najwyższym organem kierowniczym jest **Rada Północnoatlantycka**. W jej gestii leży rozwiązywanie problemów politycznych i niektórych polityczno-wojskowych. Tworzą ją przedstawiciele wszystkich państw członkowskich. Sesje Rady odbywają się dwa razy w roku na szczelbu ministrów spraw zagranicznych, z udziałem ministrów obrony, finansów lub gospodarki, w zależności od omawianych problemów. Decyzje zapadają na zasadzie konsensusu. Posiedzeniom roboczym przewodniczy sekretarz generalny Paktu. Między sesjami rady sprawami Paktu kierują stali przedstawiciele krajów członkowskich w randze ambasadora.

Radę Stałych Reprezentantów Paktu tworzą przedstawiciele krajów członkowskich w randze ambasadorów. Jej posiedzenia odbywa-

ją się jeden-dwa razy w ciągu tygodnia, pod przewodnictwem sekretarza generalnego. Rozpatrywane są na nich bieżące sprawy sojuszu.

Komitet Planowania Obrony spełnia tę samą funkcję w sprawach militarnych co Rada Północnoatlantycka w sprawach politycznych. Jego posiedzenia na szczelbu ministrów obrony odbywają się z reguły dwa razy w roku i w zasadzie bezpośrednio przed sesjami Rady Północnoatlantyckiej. Decyzje Komitetu nie podlegają zatwierdzeniu przez Radę Północnoatlantycką.

Grupa Planowania Nuklearnego jest również naczelnym organem Paktu. Odbywa dwie sesje rocznie na szczelbu ministrów obrony. W przerwach między sesjami pracują ambasadorowie zajmując się wszelkimi sprawami dotyczącymi strategii jądrowej Paktu. Jej decyzje podlegają zatwierdzeniu przez Komitet Planowania Obrony.

Do cywilnych organów Paktu zaliczyć należy liczne komitety i grupy robocze powoływane przez Radę Północnoatlantycką lub Komitet Planowania Obrony. Stałych komitetów jest zwykle około 20. Zajmują się one m.in. sprawami politycznymi, ekonomicznymi, informacją, budżetem wojskowym i cywilnym, planowaniem sił zbrojnych, planowaniem nuklearnym, badaniami naukowymi, problemami ochrony środowiska, infrastrukturą, planowaniem w sferze obrony cywilnej, wsparciem logistycznym, systemami łączności, współpracą zbrojeniową, badaniami obronnymi, standaryzacją uzbrojenia, bezpieczeństwem (kontrwywiad), koordynacją lotów w przestrzeni europejskiej i wieloma innymi.

Międzynarodowy sztab (zwany zwykle sekretariatem) nadzoruje wykonywanie uchwał głównych organów Paktu, opracowuje raporty, przygotowuje uchwały itp. W kontaktach z rządami sekretarz generalny występuje jako najwyższy przedstawiciel organizacji. Tradycyjnie sekretarzem jest Europejczyk, pomocnikiem do spraw politycznych Niemiec, pomocnikiem do spraw wojskowych Amerykanin. Sekretariat składa się z Biura Sekretarza Generalnego, 5 departamentów oraz Biura ds. Kierowania i Biura Kontroli Finansowej, które z kolei dzielą się na wiele wydziałów i służb pomocni-

czych. W organach cywilnych NATO jest zatrudnionych około 2500 osób.

Najwyższym organem militarnym jest **Komitet Wojskowy**. Podlega on bezpośrednio Radzie i Komitetowi Planowania Obrony. W jego skład wchodzi szefowie sztabów generalnych państw członkowskich. Kieruje on pracą dowództw regionalnych i innych organów wojskowych. Przedstawia i opiniuje propozycje dotyczące spraw wojskowych. Komitet zbiera się dwa razy do roku.

Międzynarodowy Sztab Wojskowy jest organem wykonawczym Komitetu Wojskowego. Kieruje i koordynuje działalnością dowództw regionalnych. Tworzą go przedstawiciele wszystkich państw Paktu. Na czele stoi z reguły 3-gwiazdkowy generał, któremu pomaga 6 szefów wydziałów i sekretarz sztabu.

Strategiczny obszar odpowiedzialności Paktu podzielono na trzy dowództwa:

- Naczelne Dowództwo Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie (SACEUR);
- Naczelne Dowództwo Połączonych Sił Zbrojnych NATO na Atlantyku (SACLANT);
- Dowództwo Połączonych Sił Zbrojnych Kanału La Manche (CINCHAN);

Obszar strategiczny NATO obejmuje także Regionalną Grupę Planowania USA - Kanada.

Komitetowi Wojskowemu podlega również wiele wyspecjalizowanych agencji, m.in. Wojskowy Komitet Meteorologiczny, Akademia Wojskowa NATO w Rzymie i inne.

Poza statutowym organem NATO jest **Zgromadzenie Atlantyckie**. Grupuje ono delegacje parlamentarzystów państw członkowskich.

Poza statutowym organem jest również **Eurogrupa**, która skupia ministrów obrony państw europejskich (afiliowana w Brukseli).

Popularyzowaniem i promowaniem celów NATO zajmuje się **Pozarządowe Stowarzyszenie Północnoatlantyckie**. Ma ono swoje oddziały we wszystkich państwach członkowskich.

W 1991 roku powołano **Radę Współpracy Atlantyckiej**, która zajmuje się m.in. współpracą z państwami Europy Środkowej i Wschodniej.

Siedzibą NATO jest Bruksela. Oficjalne języki to angielski i francuski.

Obecnie NATO, realizując swoje podstawowe zadania, zapewnia bezpieczeństwo państwom członkowskim oraz stabilizację na kontynencie europejskim. Nie wykluczone, że w przyszłości stanie się czynnikiem stabilizującym sytuację światową.

3. Unia Zachodnio-Europejska

Unia Zachodnio-Europejska powołana została w 1954 roku, jako organizacja, która zajmować się miała europejską polityką bezpieczeństwa. Do niej w latach pięćdziesiątych należały wszystkie państwa Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, oprócz Danii, Irlandii i Grecji.

Do podstawowych organów Unii należą: Zgromadzenie Ogólne, Rada Ministrów i Sekretariat.

Unia nadal spełnia ważną rolę w zakresie europejskiej polityki bezpieczeństwa, a szczególnie w zakresie rozbrojenia i działalności na rzecz utrzymania pokoju.

Istotne znaczenie dla dalszej działalności Unii Zachodnio-Europejskiej mają ustalenia z Maastricht, w których stwierdza się, że Unia Europejska:

- dalej rozwijać będzie Europejską Współpracę Polityczną^{x/}, która jako element Unii Europejskiej powinna zapewnić jednolitą politykę zagraniczną i bezpieczeństwa w znaczeniu strategicznym;
- włącza politykę obronną (w tym głównie militarną) do europejskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa;
- stworzy długofalowe możliwości wspólnej obrony Unii Europejskiej;
- zleci UZE wypracowanie i realizację decyzji w zakresie polityki obronnej. W ten sposób UZE powinna stać się częścią procesu rozwoju Unii Europejskiej.

Państwa Unii Europejskiej, które jednocześnie należą do UZE, postanowiły również w Maastricht:

-----
x/ EWP jako instytucja służąca integracji UE w obszarze polityki została formalnie powołana 1 lipca 1987 roku, mimo, że początki jej działalności sięgają lat sześćdziesiątych. Najwyższą instancją EWP są posiedzenia ministrów spraw zagranicznych 12-tki, które mają miejsce 4 razy w roku. Codzienną pracą UWP kieruje Komitet Polityczny.

- ściślej niż dotychczas współpracować zarówno z UE, jak i NATO;

- zwiększyć swoje możliwości operacyjnego działania;

- poprosić wszystkich członków Unii Europejskiej o wstąpienie do UZE w roli członków lub obserwatorów;

- wystąpić do wszystkich członków NATO z ofertą przyjęcia statusu członków stowarzyszonych.

Należy nadmienić, że przedstawione rozwiązania są nie tylko zgodne z postanowieniami Unii Europejskiej podczas obrad w Maastricht lecz również konsekwentną realizacją ustaleń konferencji w Hadze z 26 sierpnia 1987 roku, gdzie przyjęta została podwójna strategia - rysunek 8, polegająca na:

- rozwoju jedności europejskiej w sprawach bezpieczeństwa w ramach Unii Europejskiej;

- pogłębianiu solidarności atlantyckiej w ramach NATO.

Na skutek bardzo szybkiego rozwoju polityki bezpieczeństwa, UZE, podobnie jak NATO w Oslo, musiało dostosować swój profil działania do nowej sytuacji politycznej. W związku z tym 19 czerwca 1992 roku w Petersburgu UZE postanowiła:

- zintensyfikować dialog, konsultacje i kooperację z państwami Europy Środkowej i Wschodniej;

- wziąć udział w międzynarodowych akcjach pomocy humanitarnej;

- prowadzić tradycyjną działalność na rzecz pokoju;

- wysyłać żołnierzy w rejony kryzysów.

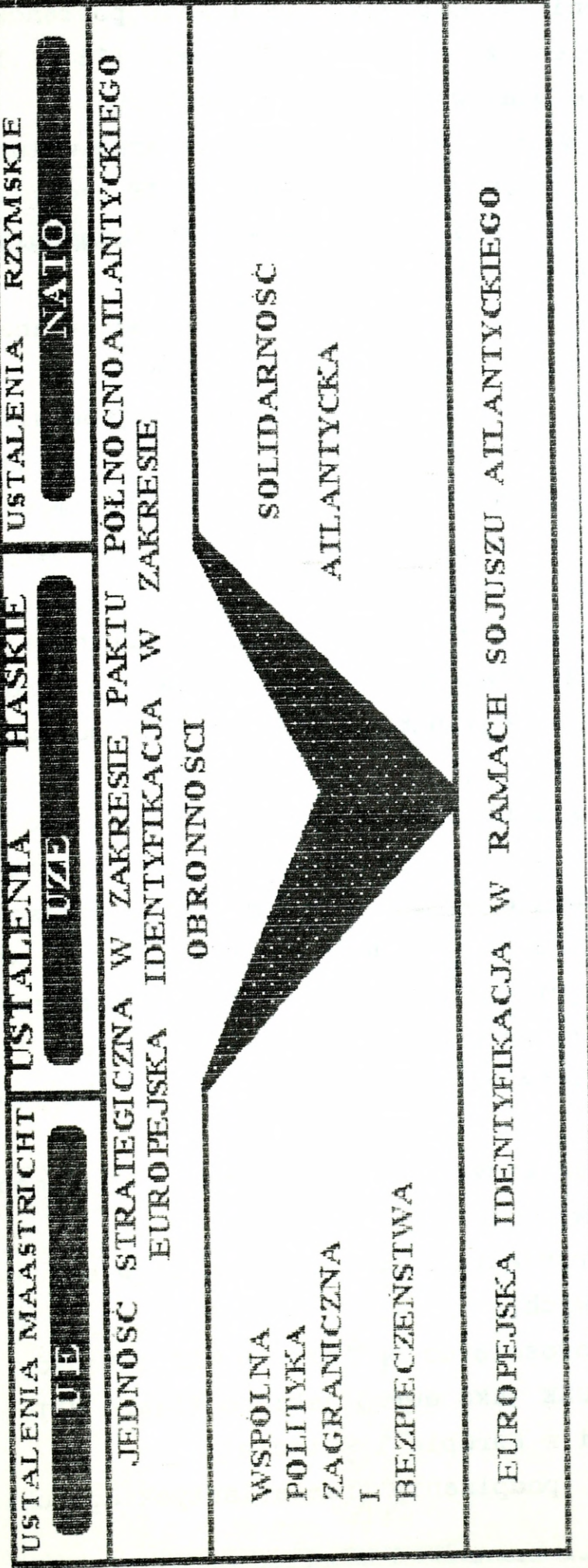
W Rzymie - 20 listopada 1992 roku, jako dziesiątego członka UZE przyjęto Grecję; Islandię, Norwegię i Turcję uznano za członków stowarzyszonych, a Dania i Irlandia otrzymały status obserwatorów.

Obecnie UZE rozważa możliwość poszerzenia swojej organizacji na:

- kraje neutralne i państwa nie wchodzące w skład koalicji (m.in. Szwecja, Austria, Finlandia);

- państwa Europy Środkowej i Wschodniej.

PODWÓJNA STRATEGIA UZE

STRATEGIA ZACHOWANIA BEZPIECZENSTWA EUROPY

Rysunek 8

W celu usprawnienia współpracy z UE i NATO postanowiono:

- Radę UZE przenieść z Londynu do Brukseli (18.01.1993);
- powołać komórkę planowania UZE (01.04.1993).

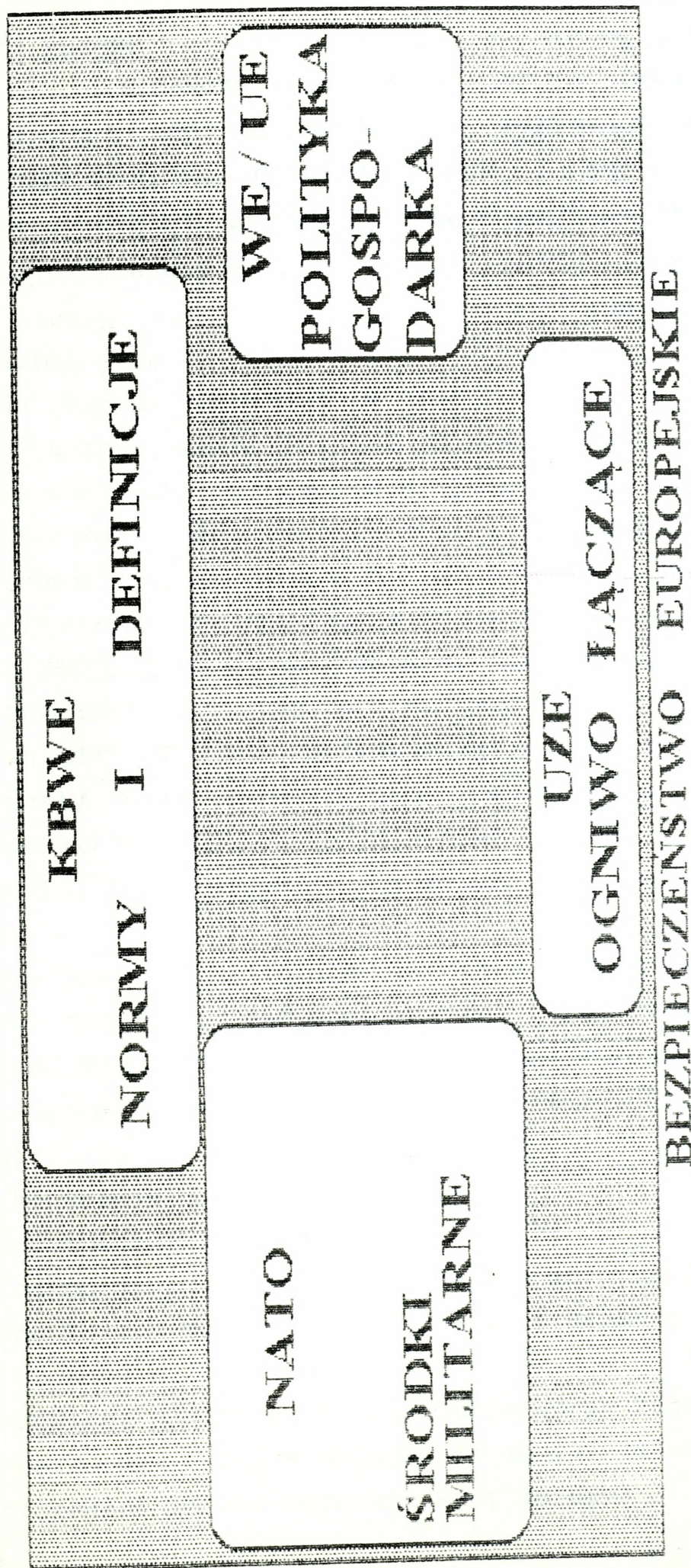
Ponadto spowodowano, że centrum satelitarne w Torrejon jest gotowe do pracy, a głównodowodzący NATO i UZE będą się dwa razy w roku spotykali w celu przyspieszenia osiągnięcia przez UZE możliwości operacyjnego działania.

Należy zatem ustalić na czym polega obecnie znaczenie UZE jeśli chodzi o bezpieczeństwo Europy - rysunek 9.

W stosunku do Unii Europejskiej powinna ona spełniać rolę integratora komponentu obronnego w zakresie polityki zagranicznej i polityki bezpieczeństwa Unii. Uważa się, że tylko w ten sposób można zapewnić europejską tożsamość w zakresie bezpieczeństwa jako nieodzowną cechę jedności europejskiej. W tej sytuacji Unia Europejska będzie mogła w ramach polityki zagranicznej i polityki bezpieczeństwa zamawiać różne opracowania, np. problemu kontroli zbrojeń, proliferacji uzbrojenia, rozwoju potencjałów gospodarczo-obronnych itp.

W stosunku do NATO UZE powinna umacniać się jako europejski filar bezpieczeństwa, a także podtrzymywać transatlantyckie stosunki. Ogólnie - chodzi o to by lepiej służyć interesom Europy i uaktywniać swoją działalność. Chodzi także o to, by NATO i UZE, przy wykorzystaniu minimalnych sił i środków aktywnie i ściśle ze sobą współpracowały, nie dublując swoich działań. Leży to bowiem w interesie wszystkich członków wspólnoty, choć uwarunkowane jest:

- zdecydowaną wolą wszystkich partnerów do utrzymania transatlantyckich związków;
- gotowością do przyjęcia odpowiedzialności w sytuacjach kryzysowych i konfliktowych;
- rzeczywistą gotowością do odciążenia USA i Kanady (koszty);
- wiarygodnością UZE jako europejskiego filaru NATO (wkład do stabilizacji sytuacji w Europie i świecie);
- podziałem zadań (podpisanie transatlantyckiego układu);

Rysunek 9

- skalkulowanym podziałem sił;
- kompatybilnością środków i organów kierowania.

Jak z powyższego wynika chodzi o partnerstwo, a nie o konkurencję między Europą i Ameryką Północną, co dotyczyć powinno wszystkich obszarów prowadzonej przez te instytucje i organizacje działalności.

4. Rada Europy

W naszym kraju, ze względu na bardzo zbliżone nazwy, myli się Radę Europy z Radą Europejską, która co wyjaśniono w pierwszym rozdziale niniejszej pracy, jest najwyższym organem Unii Europejskiej, ukierunkowującym jej działalność. Powyższe oznacza, że Rady Europy nie można utożsamiać ani z Unią Europejską, ani z Radą Europejską.

Rada Europy powstała w 1949 roku. Jej założycielem było 10 państw europejskich. Początkowo miała stanowić zarodek i równocześnie centralny ośrodek europejskiej polityki zjednoczeniowej. Jej starania o zwiększenie stopnia integracji koncentrowały się początkowo przede wszystkim wokół szeregu państw europejskich zorganizowanych we Wspólnocie Węgla i Stali.

Od 1990 roku, kiedy do Rady przystąpiły kolejne państwa, w tym Czechosłowacja, Węgry i Polska, stała się instytucją współpracy między państwami europejskimi - rysunek 10.

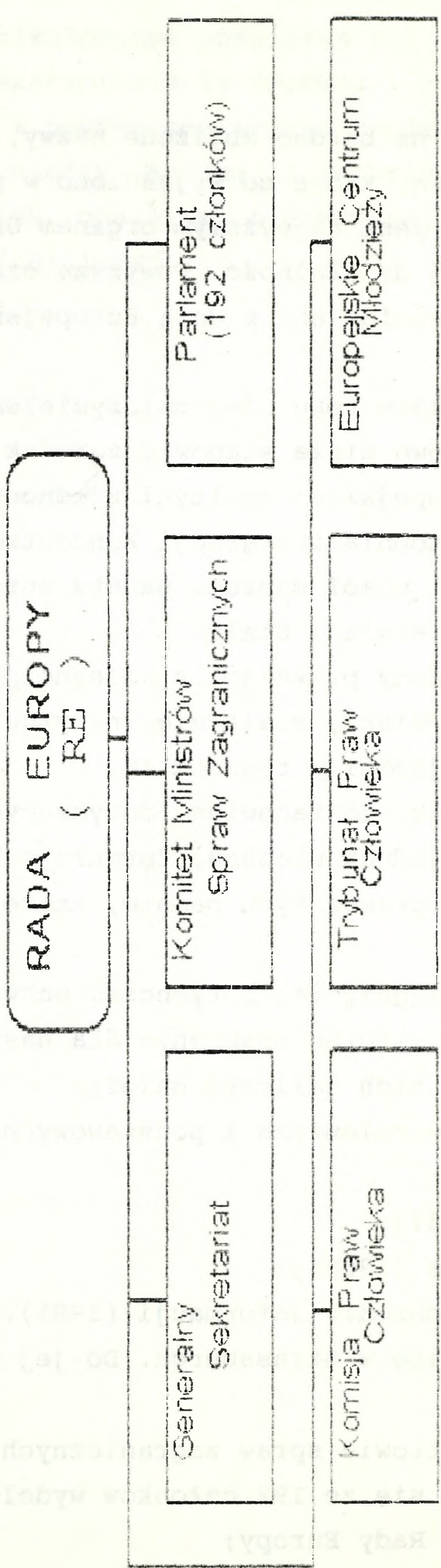
Uchwały Rady Europy, obok postanowień dotyczących państw członkowskich, które nie są jednak wiążące, formułuje konwencje i uchwały, które uzyskują moc prawną tych państw, które je ratyfikują.

Rada Europy ma znaczące osiągnięcia. Dotychczas uchwaliła ponad 130 konwencji, które mają istotne znaczenie dla naszego kontynentu. Do najważniejszych z nich zaliczyć należy:

- europejską konwencję praw człowieka i podstawowych wolności (1950);
- konwencję o kulturze (1957);
- europejską kartę socjalną (1961);
- europejską konwencję o ochronie informacji (1981).

Rada Europy ma swoją siedzibę w Strassburgu. Do jej podstawowych organów zalicza się:

- Komitet Ministrów (ministrowie spraw zagranicznych);
- Parlament, który składa się ze 192 członków wydelegowanych z parlamentów państw-członków Rady Europy;

Podstawowym celem Rady Europy jest zapewnienie współpracy między państwami. Powstała ona w 1949 r. Siedziba mieści się w Strasburgu. Członkami są 32 państwa europejskie, w tym Polska. Do szczególnych osiągnięć RE zalicza się m.in. uchwalenie europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz europejska karta socjalna.

Rysunek 10

- Generalnego Sekretariatu, który obsługuje zarówno Komitet Ministrów, jak i Parlament.

W składzie Rady Europy działa cały szereg ważnych komisji, do których zaliczyć należy przede wszystkim:

- komisję praw człowieka;
- trybunał praw człowieka;
- europejskie centrum młodzieży.

Rada Europy jest organizacją, która walczy o pryncypia demokracji i praw człowieka, o wartości ludzkie, o poprawę jakości życia Europejczyków. Stanowi ona swego rodzaju pomost między państwami europejskimi. Jej podstawowym argumentem jest dialog. Dzięki Radzie Europy mamy na naszym kontynencie więcej wolności i demokracji, więcej przestrzegania praw człowieka, więcej współpracy i więcej wymiany informacji. Jest to więc organizacja potrzebna Europie i Europejczykom.

5 Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy Europejskiej

Konferencję Bezpieczeństwa i Współpracy Europejskiej (KBWE) można uznać za jedną z istotnych organizacji tworzących europejski system bezpieczeństwa.

Proces KBWE należy rozpatrywać w ścisłym związku z żywotnymi interesami uczestniczących w nim państw. Na ogół mało znane i dostrzegane są dwa aspekty KBWE.

Po pierwsze - traktat pokojowy kończący drugą wojnę światową nie mógł być podpisany, gdyż istniejące dwa państwa niemieckie nie mogły go podpisać w imieniu Niemiec, które tę wojnę prowadziły. Włączenie obu państw niemieckich do znacznie szerszej organizacji (KBWE) umożliwiło uniknąć tego problemu. Konferencja i problemy na niej podejmowane umożliwiły porozumiewanie się państw i tym samym przeniosły drugą wojnę światową do historii.

Po drugie - niezbędne stało się utworzenie organizacji o szerokiej skali w zakresie członkostwa, która by zapewniała jej przetrwanie. Można przyjąć, że dzięki swej elastyczności organizacja ta będzie trwała dopóki będzie to leżało w interesie państw członkowskich.

Efekty KBWE, jak i powracanie do nich w latach kolejnych wskazują, że konferencji zakończonej w 1975 roku w Helsinkach nie można traktować w kategoriach jednorazowego zdarzenia, lecz jako proces wywierający wpływ na stosunki w Europie. Analiza dokumentu końcowego tego wieloetapowego procesu, który został zapoczątkowany w Helsinkach prowadzi do konkluzji, że wyraża on zrównoważone interesy 35 państw członkowskich.

Akt końcowy KBWE ma charakter kompleksowy, decyzje w nim zawarte dotyczą w zasadzie wszystkich dziedzin życia międzynarodowego: polityki i spraw wojskowych, gospodarki, handlu, nauki, techniki, technologii, współpracy humanitarnej, kontaktów między ludźmi, informacji, kultury i oświaty. Umożliwia to harmonizację życia międzynarodowego na różnych płaszczyznach.

Państwa uczestniczące w KBWE - czytamy w Akcie Końcowym - potwierdzają, że ich celem jest działanie na rzecz poprawy stosunków między sobą i zapewnienie warunków, w których ich narody będą mogły żyć w prawdziwym i trwałym pokoju, wolne od wszelkiego zagrożenia, bądź prób naruszenia ich bezpieczeństwa.

Kapitalnego znaczenia, z punktu widzenia niniejszego opracowania, nabiera "Deklaracja zasad rządzących stosunkami między państwami uczestniczącymi". Jej celem jest adaptacja zasad przyjętych przez ONZ do potrzeb europejskich. W Deklaracji czytamy, że państwa uczestniczące oświadczają i są zdecydowane przestrzegać i urzeczywistniać każdą z nich w stosunkach ze wszystkimi innymi państwami uczestniczącymi, niezależnie od ich systemów politycznych, gospodarczych i społecznych, jak również od ich wielkości, położenia geograficznego, lub poziomu rozwoju gospodarczego. Zasady te mają podstawowe znaczenie i rządzą wzajemnymi stosunkami państw:

- 1. Zasada suwerennej równości, poszanowania praw nieodłącznych suwerenności.*
- 2. Powstrzymanie się od groźby użycia siły lub użycia siły.*
- 3. Nienaruszalności granic.*
- 4. Integralności terytorialnej państw.*
- 5. Pokojowego załatwiania sporów.*
- 6. Nieingerencji w sprawy wewnętrzne.*
- 7. Poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności, łącznie z wolnością myśli, sumienia, religii lub przekonań.*
- 8. Równouprawnienia i prawa narodów do samostanowienia.*
- 9. Współpracy między państwami.*
- 10. Wykonywania w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego.*

Zgodnie z intencją Deklaracji, wszystkie wymienione wyżej zasady mają podstawowe znaczenie i wobec tego będą stosowane jednakowo i bez zastrzeżeń, a każda z nich będzie interpretowana z uwzględnieniem pozostałych.

Kształtujący się w ramach procesu zapoczątkowanego w Helsinkach nowy system bezpieczeństwa łączy różne elementy oparte na równowadze sił i koncepcji współzależności. Na płaszczyźnie politycznej kolejnymi krokami w tym kierunku były postanowienia przyjęte w Madrycie i Wiedniu oraz decyzje Konferencji Sztokholmskiej.

Na podkreślenie zasługują dwie zasady proceduralne przyjęte w Zaleceniach Końcowych Konferencji w Helsinkach:

1. Wszystkie państwa uczestniczące w Konferencji wezmą w niej udział jako państwa suwerenne i niepodległe i na warunkach pełnej równości. Konferencja odbędzie się poza sojuszami wojskowymi.

2. Uchwały konferencji podejmowane będą przez consensus.

Przedstawione zasady oznaczają, że zagwarantowany będzie ponadblokowy charakter procesu i poszukiwane rozwiązania możliwe do zaakceptowania przez wszystkich, lub jak to przyjęto ostatecznie - consensus minus jeden.

Ponadto istotny jest kompleksowy charakter zasad i postanowień KBWE, obejmujący praktycznie wszystkie dziedziny życia międzynarodowego. Umożliwia to harmonizację interesów państw na różnych płaszczyznach. Wszelkie próby selektywnego podejścia do postanowień Aktu Końcowego i podkreślenia jednych postanowień kosztem innych, prowadziły do naruszenia osiągniętej równowagi.

Wszelkie zasady i zalecenia zobowiązują do działań pozytywnych, choć nie przewidują żadnych sankcji czy restrykcji. Uprawniają jedynie uczestników procesu do interesowania się stanem realizacji przyjętych postanowień. Sens kompromisu polega nie tylko na przyjęciu określonych formuł, lecz przede wszystkim na respektowaniu w praktyce przyjętych uogólnień.

Akt Końcowy KBWE i inne dokumenty zapewniają ciągłość realizacji celów i zadań wytyczonych w Helsinkach. Mechanizm ten znalazł praktyczne zastosowanie w kilku płaszczyznach:

- wielostronne spotkania przedstawicieli państw KBWE (Belgrad-77, Madryt-80, Wiedeń-86, Helsinki-92), których przed-

miotem były wszelkie dziedziny regulowane Aktem Kończącym z Helsinek - rysunek 11 i 12;

- wielostronne konferencje o charakterze ciągłym (Konferencja Sztokholmska, wiedeńskie rokowania w sprawie budowy środków zaufania i bezpieczeństwa "35", rokowania w sprawie konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie "23" oraz w sprawie ludzkiego wymiaru KBWE - Paryż 1989, Kopenhaga 1990, Moskwa 1991);

- wielostronne spotkania ekspertów KBWE, zajmujących się wybranymi dziedzinami współpracy;

- wcielenie w życie zasad i zaleceń KBWE w innych formach (w trybie jednostronnym, dwustronnym lub wielostronnym);

- spotkania mają charakter rządowy lub pozarządowy, odzwierciedlają lub ukierunkowują postępowanie państw europejskich.

Dzisiaj można z całą odpowiedzialnością stwierdzić, że KBWE jest współtwórcą przemian jakie nastąpiły w Europie w latach siedemdziesiątych, osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. W interesującej nas w sposób szczególny problematyce największe znaczenie mają uchwały dotyczące zbrojeń i stanów osobowych sił zbrojnych w poszczególnych państwach (Układy CFE). Realizacja tych ustaleń doprowadziła nie tylko do znacznej redukcji zbrojeń i sił zbrojnych, lecz również zapewniła równowagę sił militarnych między państwami, co uznać należy za istotny czynnik gwarancji pokoju na kontynencie.

Karta Paryska Nowej Europy podpisana 19 listopada 1990 roku jest nie tylko traktatem o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie lecz także ważnym ustaleniem 22 państw w zakresie bezpieczeństwa. Państwa, które podpisały deklarację stwierdziły, że przestają traktować się wzajemnie jako przeciwnicy, wyrażają wspólną wolę przewyciężenia europejskich różnic i podziałów.

Zgodnie z postanowieniami Karty Paryskiej nastąpiło też zinstytucjonowanie procesu KBWE. Powołano do życia Radę składającą się z ministrów spraw zagranicznych, która będzie odbywać regularne spotkania. Radę wspiera Komitet Wysokich Przedstawicieli, a od strony technicznej Sekretariat KBWE. Utworzono też Centrum

KONFERENCJA BEZPIECZEŃSTWA I WSPÓŁPRACY W EUROPIE

Rozmowy przygotowawcze: Konsultacje w Dipoli (22 XI - 8 VI 1973)
 I faza: spotkanie ministrów spraw zagranicznych (Helsinki, 3-7 VII 1973)
 II faza: negocjacje dyplomatów i ekspertów (Genewa, 18 IX 1973 -21 VII 1975)
 III faza: spotkanie na najwyższym szczeblu (Helsinki, 30 VII - 1 VIII 1975)

SPOTKANIE BELGRADZKIE

Spotkanie Przygotowawcze (15 VI - 5 VIII 1977)
 Spotkanie Główne (4 X 1977 - 9 III 1978)

Spotkanie ekspertów w sprawie pokojowego załatwiania sporów w Europie (Montreux 30 X- 11 XII 1979)

Spotkanie ekspertów nt. współpracy w regionie Morza Śródziemnego (La Valletta 13 II - 26 III 1979)

Forum Naukowe Spotkanie Przygotowawcze (Bonn, 20 VI - 28 VII 1979)

Forum Naukowe KBWE (Hamburg, 18 II - 3 III 1980)

SPOTKANIE MADRYCKIE KBWE

Spotkanie Przygotowawcze (9 IX - 10 X 1980)
 Spotkanie Główne (11 XI 1980 - 9 IX 1983)

Konferencja ws. środków budowy zaufania i bezpieczeństwa oraz rozbrojenia w Europie
 Spotkanie Przygotowawcze (Helsinki 25 X - 7 XI 1983)
 Konferencja Sztokholmska (17 I 1984 - 19 IX 1986)

Spotkanie Ekspertów ws. pokojowego załatwiania sporów w Europie (Ateny, 21 III - 30 IV 1984)

Seminarium ws. współpracy w regionie Morza Śródziemnego (Wenecja, 16 - 26 X 1984)

Forum Kulturalne Spotkanie Przygotowawcze (Budapeszt, 21 XI - 4 XII 1984)
 Forum Kulturalne (Budapeszt 15 X - 25 XI 1985)

Spotkanie Ekspertów nt. praw człowieka Spotkanie Przygotowawcze (Ottawa, 23 IV - 6 V 1985)
 Spotkanie Główne (7 V - 17 VI 1985)

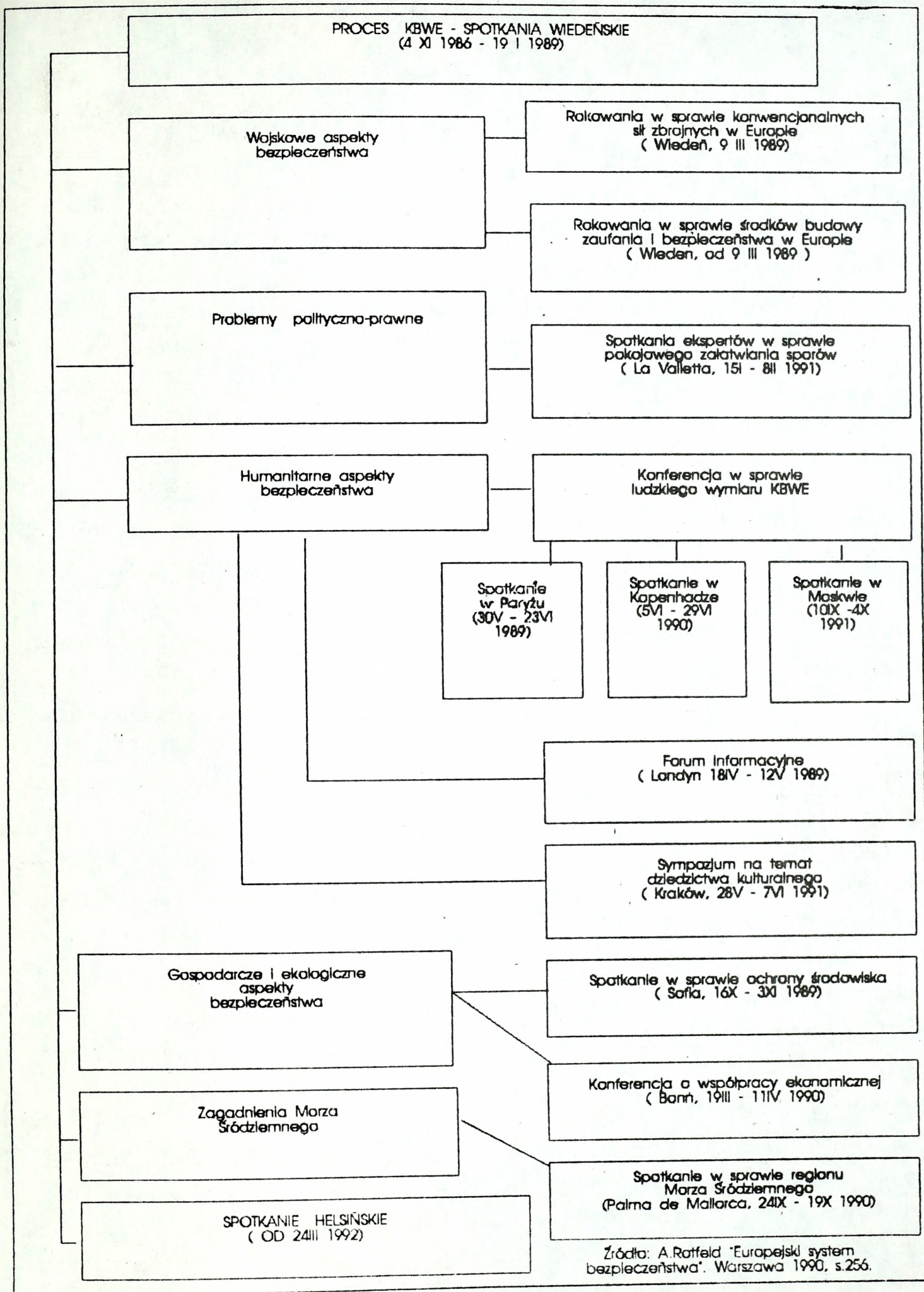
Spotkanie Berneńskie ws. kontaktów między ludźmi Spotkanie Przygotowawcze (2 IV - 14 IV 1986)
 Spotkanie Główne (15 IV - 30 V 1986)

X ROCZNICA KBWE - Spotkanie ministrów spraw zagranicznych (Helsinki, 30 VII - 1 VIII 1985)

SPOTKANIE WIEDEŃSKIE KBWE
 Spotkanie Przygotowawcze (23 IX - 6 X 1986)
 Spotkanie Główne (4 XI 1986 - 19 I 1989)

Zródło : A.Rotfeld " Europejski system bezpieczeństwa".
 Warszawa 1990, s.257.

Rysunek 11

Rysunek 12

Zapobiegania Konfliktom w Wiedniu oraz Biuro Wolnych Wyborów w Warszawie - rysunek 13.

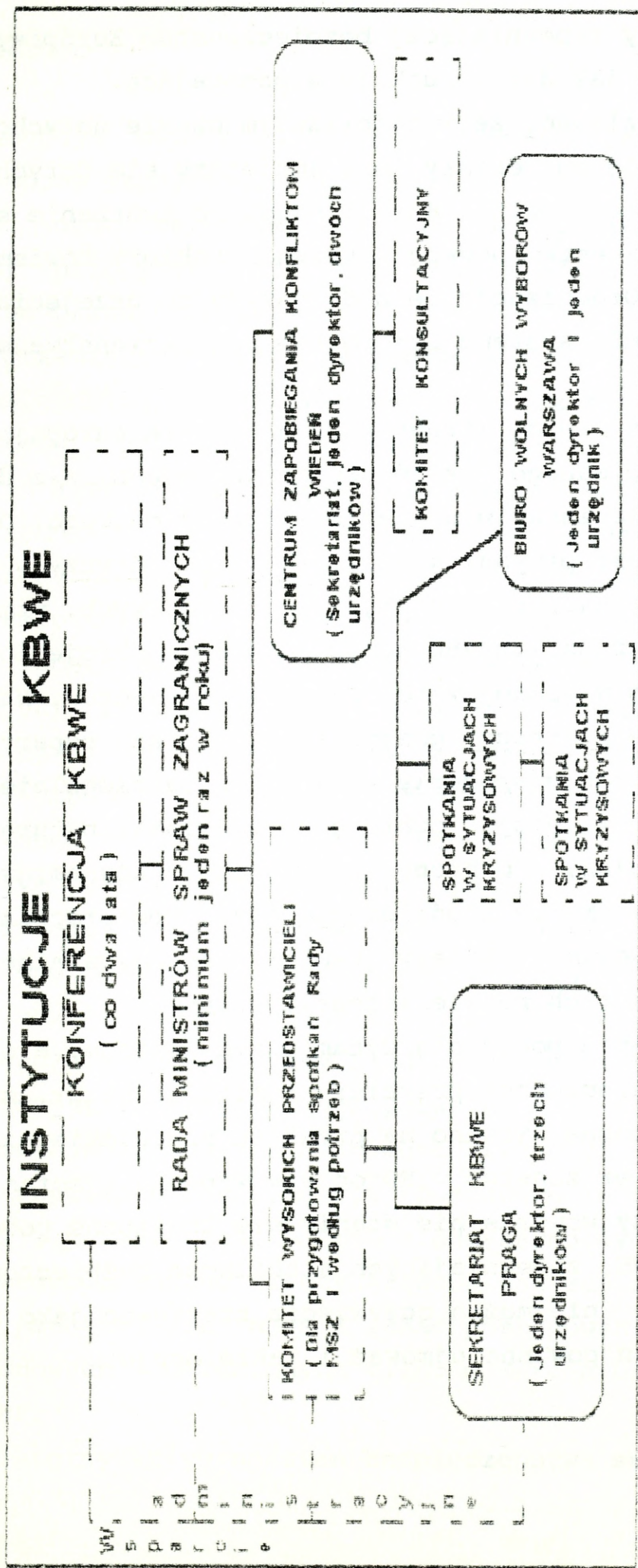
Postanowienia Paryskiej Karty Nowej Europy są odpowiedzią na europejskie wyzwanie XX wieku - jest to pierwszy i znaczący krok ku stabilizacji i zjednoczeniu.

Konferencje są zazwyczaj odbiciem zmian w stosunkach międzynarodowych, rzadziej są ich czynnikiem sprawczym. Mogą jednak zmiany utrwalać, korygować i tym samym wpływać na bieg wydarzeń. Tego przykładem może być Konferencja Paryska w 1990 roku. Podczas jej trwania zostały potwierdzone głębokie przemiany jakie zaszły w Europie w ciągu ostatnich dwóch lat: przeobrażenia Europy Środkowej i Wschodniej, zmiany na terytorium niedawnego Związku Radzieckiego, spowodowane zjednoczeniem Niemiec oraz załamaniem się porządku jałtańskiego, którego efektem było wprowadzenie podziału na dwa nieprzyjazne bloki rywalizujące ze sobą we wszystkich dziedzinach.

Dezintegracja "bloku wschodniego" oznaczała załamanie się dotychczasowego dwubiegunowego systemu bezpieczeństwa europejskiego, zapewniającego tzw. "zbrojny pokój". W jego miejsce nie wykształciła się jeszcze nowa struktura dająca wystarczające gwarancje międzynarodowej stabilności. Podejmowane są jednak znaczne wysiłki dla jej stworzenia, w czym uczestniczą wszystkie państwa europejskie oraz Stany Zjednoczone.

Powszechnie uznanym przekonaniem jest, że bezpieczeństwo nie może być podzielne, utrzymywanie zaś stabilności i zapobieganie sytuacjom konfliktowym są nadrzędnymi wartościami dla uczestników porozumień.

KBWE, ze względu na przynależność wszystkich państw europejskich, a także państw północnoamerykańskich jest, i prawdopodobnie nadal będzie, odpowiednim forum dyskusji i podstawą tworzenia systemu zbiorowego bezpieczeństwa na równych prawach państw członkowskich. Mimo to KBWE nigdy nie pretendowała, i nie uczyni tego w dającej się przewidzieć przyszłości, do roli jedynej -

Rysunek 13

czy głównej - siły zapewniającej bezpieczeństwo Europie, czyli spełniać będzie tak jak dotąd funkcje wspomagające.

Należy się spodziewać, że w najbliższym czasie dotychczasowe funkcje KBWE będą się pogłębiały lecz zmniejszy się dotychczasowy krąg jej zainteresowań. Jeżeli chodzi o tworzenie systemu zbiorowego bezpieczeństwa nowego znaczenia nabiera bowiem NATO, UZE, Rada Europy. Organizacje te będą dążyły do przejęcia głównej roli w tworzeniu systemu zbiorowego bezpieczeństwa w Europie.

Karta Paryska z jednej strony zmusza państwa europejskie do przestrzegania podpisanego układu rozbrojeniowego, a z drugiej do respektowania 10 zasad współżycia międzynarodowego. Określa ona również kierunki przyszłej współpracy, co dotyczy w szczególności praw człowieka, praw mniejszości narodowych, wzmacniania bezpieczeństwa przez kontynuowanie rokowań rozbrojeniowych i tworzenie mechanizmów pokojowego załatwiania sporów. Nakazuje ona zacieśnianie współpracy gospodarczej, oraz poparcie dla państw wprowadzających gospodarkę rynkową. Za szczególnie ważne zagadnienia uznano w niej: ochronę środowiska naturalnego, współpracę kulturalną, ochronę praw robotników-emigrantów, współpracę w rejonie Morza Śródziemnego oraz współpracę z organizacjami pozarządowymi. Należy sądzić, że działalność we wszystkich tych obszarach będzie intensyfikowana.

Stosunki w Europie podlegają dynamicznym zmianom, nie można wykluczyć, że w ostateczności przybiorą postać struktur uznanych dziś za nieprawdopodobne. Trudno na przykład przewidzieć jak rozegra się walka o pierszeństwo w Europie w wypadku wycofania się z niej wojsk USA. Czy wówczas nie stanie się konieczne powołanie wojsk podległych KBWE, zapewniających stabilność bezpieczeństwa. Rozwiązania takiego nie można oczywiście traktować jako zasadniczego, ale prognoza powinna ujmować i takie opcje.

Zakończenie

Koncepcja wspólnego bezpieczeństwa oparta jest na założeniu, że w epoce współzależności żadne z państw nie jest w stanie zapewnić sobie bezpieczeństwa na własną rękę. Koncepcja ta daje wyraźny priorytet międzynarodowy środkom zapewnienia bezpieczeństwa przed narodowymi.

Po przemianach, które nastąpiły w Europie i Azji na przełomie lat osiemdziesiątych problem bezpieczeństwa nabrał globalnego charakteru, przekroczył bowiem granice państw i kontynentów, w zasadzie kształtują je wszystkie regiony świata.

Uwzględniając całokształt problemów przedstawionych w niniejszej pracy można sformułować następujące wnioski:

1. Bezpieczeństwo międzynarodowe oznacza stan i proces obejmujący poszczególne państwa, jak i społeczność międzynarodową, obejmujący przede wszystkim zagrożenia natury politycznej, gospodarczej i militarnej. Ważne są też zagrożenia dotyczące niszczenia środowiska w krajach rozwiniętych, a także wynikające z nadmiernego przyrostu naturalnego w "trzecim świecie" i związanym z tym problemem wyżywienia ludności.

2. Trwałe bezpieczeństwo można osiągnąć jedynie drogą współpracy obejmującej główne sfery stosunków między państwami, a przede wszystkim politycznych, gospodarczych, wojskowych, naukowych, społecznych, wymiany handlowej i ochrony środowiska.

3. Wszystkie państwa mają prawo do bezpieczeństwa. Współczesne koncepcje zachowania bezpieczeństwa międzynarodowego opierają się na współzależności państw, poszanowaniu partnerów, powściągliwości i przestrzeganiu umów międzynarodowych.

4. Bezpieczeństwo międzynarodowe nakłada obowiązek przestrzegania podstawowych norm i zasad postępowania w stosunkach międzynarodowych, określonych m.in. w Karcie ONZ oraz Akcie Końcowym KBWE.

5. Istotny wpływ na stan bezpieczeństwa świata wywiera proces

ograniczenia i redukcji zbrojeń, wstrzymania rozprzestrzeniania się broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia.

6. Bezpieczeństwo żadnego z kontynentów nie może być odizolowane od problemów bezpieczeństwa globalnego. Poszukiwanie skutecznego systemu bezpieczeństwa w skali globalnej i regionalnej powinno zmierzać do zastąpienia koncepcji opartej na wzajemnym odstraszeniu coraz efektywniejszą współpracą we wszystkich obszarach życia społecznego i budową zaufania. W przyszłości takie podejście do problemu bezpieczeństwa stwarza możliwość przyjęcia europejskiego i innych obszarów systemów bezpieczeństwa, a następnie światowego systemu bezpieczeństwa.

Polska, przede wszystkim przez swoje położenie geograficzne, wielkość terytorium, stan ludności, posiadane zasoby, osiągnięty rozwój ekonomiczny, przyjęty ustroj polityczny, możliwości wszechstronnego rozwoju oraz poprawny stan stosunków z innymi państwami jest krajem liczącym się wśród narodów Europy i świata. Ze względu na powyższe uwarunkowania i uzyskiwany dochód narodowy na głowę ludności zaliczana jest do krajów "drugiego świata".

Polska jako pełnoprawny członek społeczności europejskiej i światowej, przy dalszym demokratycznym i ekonomicznym rozwoju, może i powinna nadal aktywnie uczestniczyć w działalności mającej na celu tworzenie stabilnych systemów bezpieczeństwa.

Istotne znaczenie dla europejskiego systemu bezpieczeństwa ma dążenie do jedności europejskiej, przy równoczesnym zachowaniu partnerstwa z Ameryką Północną. Aktywny udział Polski w tym procesie powinien doprowadzić do jej pełnoprawnego członkostwa w instytucjach i organizacjach umożliwiających urzeczywistnienie tego kierunku rozwoju naszego kontynentu.

Bibliografia

1. Apanowicz A.: *Panorama Przyszłości*, Warszawa 1990
2. Buzan B.: *Japans Future Old History Versus New Role*, Autum 1988
3. *Das Europäische Parlament*, Strassburg 1992
4. *Europäische Gemeinschaft - Europäische Union*, Bonn 1992
5. *Europa wird eins*, Bonn 1991
6. *Europa 2000*, Bonn 1991
7. *Europa in zehn Lektionen*, Bruksela 1992
8. Kaczmarek J.: *Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna RP* Warszawa 1993
9. Kotarbiński T.: *Traktat o dobrej robocie*, Warszawa 1982
10. Lutze E.: *Soziale Verteidigung*, Bonn 1990
11. Machiawelli N.: *Książę*, Warszawa 1987
12. Nolte J.: *Wir guten Europäer*, Tübingen 1991
13. *Sicherheit und Gesellschaft*, Curriculum, Halle an der Saale 1980
14. Jouchan L.: *Neue deutsche Sicherheitspolitik*, Bonn 1990
15. Szczepański J.: *Polska wobec wyzwań przyszłości*, Warszawa 1989
16. Tuchman B.W.: *Szaleństwo władzy*, Poznań 1992
17. *Zbiór podstawowych terminów z zakresu bezpieczeństwa państwa*, AON Warszawa 1992

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

05-002335-029-0